

Juryrapport Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2015 – Hans Boland

Hans Boland is een van de meest spraakmakende protagonisten van de Russische literatuur in Nederland. In een periode van meer dan dertig jaar heeft hij een omvangrijk vertaaloeuvre van hoog niveau opgebouwd, waarbij hij het publieke debat over zijn vertalingen niet schuwt. Daarnaast spant hij zich ook als recensent, schrijver, gids en docent in om Russische literatuur en cultuur bij het Nederlandse publiek bekend te maken.

Opvallend is de breedte van Bolands vertaaloeuvre: het omvat alle literaire genres (proza – zowel de roman als het korte verhaal –, poëzie, roman-in-verzen, toneel, brieven en essays). Het omvat ook een breed spectrum aan grote auteurs uit de 19^e en 20^e eeuw: Poesjkin, Lermontov, Garsjin, Dostojevski en Tolstoj, respectievelijk Achmatova, Goemiljov, Rijn en Poerin.

Hans Boland staat in de eerste plaats bekend als de vertaler van het werk van Aleksandr Poesjkin, die veelal beschouwd wordt als de grootste en veelzijdigste Russische schrijver van de laatste tweehonderd jaar en die in Rusland zelf een welhaast goddelijke status heeft. Boland heeft zich tot doel gesteld het complete werk van Poesjkin te vertalen: er zijn inmiddels zeven delen verschenen, die gewijd zijn aan het artistieke werk van Poesjkin. De twee overige delen zullen diens brieven bevatten. De vertaling van een compleet en omvangrijk literair oeuvre is een prestatie die op zichzelf al nauwelijks te evenaren is.

Vertalingen van Boland getuigen van een uiterst verfijnd stilistisch meesterschap; zijn Nederlands is feilloos, gevarieerd en creatief. Daarbij veroorlooft hij zich vrijheid, soms zelfs veel vrijheid, ten opzichte van de letterlijke tekst van het origineel; stilistisch blijven zijn vertalingen echter zeer dicht bij de brontekst. In poëzievertalingen weet hij ook metrum en rijm te behouden. Het resultaat van zijn vertaalslag is dat Nederlandse lezers een vergelijkbare esthetische en artistieke leeservaring kunnen krijgen als Russische lezers van het origineel. Gezien het genie van met name Poesjkin is dit een unieke vertaalprestatie van Boland.

Binnen het oeuvre van Boland is de vertaling van Poesjkins beroemde roman in verzen *Jevgeni Oegin* (Papieren tijger, 2010) een hoogtepunt. Dit werk is enerzijds een "encyclopedie van het Russische leven" en anderzijds een uitgesproken "volkse" tekst; het kent een speels jambisch ritme en een sterk rijm; de toon is vaak uitgesproken ironisch. In deze vertaling is Hans Boland op zijn best: woordkeus en syntaxis zorgen voor een vloeiende Nederlandse tekst, ondanks de gigantische

problemen die het behouden van metrum en rijm voor een vertaler oplevert. Bij dit laatste moet men zich realiseren dat

het Russisch door zijn sterk ontwikkelde systeem van uitgangen veel meer mogelijkheden tot rijm biedt dan het Nederlands; een Nederlandse vertaler moet dus heel vindingrijk zijn om dit probleem het hoofd te bieden. En dat is Boland. De volgende passage is daarvan een voorbeeld; deze betreft de eerste strofe van hoofdstuk 1:

'Mijn oom is door en door fatsoenlijk,
En nu hij op zijn sterfbed ligt
Is hij van mening – heel aandoenlijk –
Dat zoiets tot respect verplicht.
Hij geeft daarmee het goede voorbeeld,
Maar zijn familie is veroordeeld
Bij de patiënt te waken. God!
Nu al verveel ik me kapot.
Wat zijn wij mensen toch een loeders:
Je maakt zo'n lijk het naar de zin,
Je stopt het nog 's lekker in,
Je voert het pilletjes en poeders,
Je zucht – en denkt nog maar één ding:
Ik wou dat hij de pijp uit ging.'

Ook in de volgende 200 pagina's weet Boland dit topniveau te handhaven, met als resultaat dat de Nederlandse lezer een volstrekt gelijkwaardige representatie van het briljante Russische origineel voor ogen krijgt. Zijn vertaling van *Jevgeni Onegin* is dan ook een genot om te lezen.

In proza weet Boland eveneens te overtuigen met zijn sterke vertalingen. Een kort voorbeeld uit Poesjkins verhaal *Doebrovski* (Papieren tijger, 2013) moge dit illustreren. Onderstaande passage is het eerste stuk van hoofdstuk 8, waarin een ouderwetse verteller aan het woord is die op luchtige wijze de verhouding tussen vader en dochter Trojekoerov schetst. Bolands vertaling luidt als volgt:

De oplettende lezer heeft vast allang geraden dat de dochter van Kirila Trojekoerov, aan wie hierboven heel in het kort werd gerefereerd, onze heldin is. Zij was op het moment dat onze geschiedenis speelt zeventien jaar en in de schoonste bloei van haar jeugd. Haar vader was stapelgek op haar, maar gedroeg zich tegenover haar met de grilligheid die hem nou eenmaal eigen was. De ene keer deed hij alles om haar te verwennen, om direct daarna zo bars en soms zelfs hardvochtig te doen dat zij er bang van werd.

Boland weet de ouderwetse en ironische verteltrant uitstekend te treffen, o.a. door toevoeging van het woord *oplettende*. Bewonderenswaardig is het vervangen van het patronymicum *Petrovitsj* (= 'Peterszoon') in *Kirila Petrovitsj* door de achternaam van het personage, *Trojekoerov*, waardoor de (formeel-beleefde) pragmatiek van het gebruik van de vadersnaam subtiel en treffend tot uitdrukking wordt gebracht; een patronymicum zou voor de Nederlandse lezer geen enkele pragmatische betekenis hebben. Verderop in dit hoofdstuk vertaalt Boland de combinatie van voornaam en vadersnaam ook wel met enkel de achternaam (*Trojekoerov*); ook dit is een uitstekende keuze omdat het telkens herhalen van *Kirila Trojekoerov* in het Nederlands storend werkt als de persoon in kwestie eenmaal ten tonele is gevoerd.

Bolands vertaling is licht parafrazerend, met toevoegingen en weglatingen, waarbij er overigens niets verloren gaat van het beeld van de wispelturige en tegelijk dweperige vader tegenover zijn dochter. In tegendeel zelfs; zo is Bolands keuze om een pseudo-finale *om*-constructie (*om direct daarna zo bars en soms zelfs hardvochtig te doen*) in te voegen in de vertaling – waar deze in het origineel niet gebruikt is – zeer functioneel. Het gebruik van deze constructie verhoogt de natuurlijkheid van de Nederlandse vertaling omdat zij in het Nederlands nu eenmaal frequenter is dan in het Russisch. Tegelijk versterkt zij het idee van onbeheersbaarheid en grilligheid van Trojekoerovs optreden.

Een dergelijke vertaalstrategie is representatief voor de sensitieve wijze waarop Boland sfeer en stemming van het origineel in zijn vertaling weergeeft.

In zijn vertalingen legt Boland een grote cultuur-historische deskundigheid aan de dag. Hij laat de lezer daarvan meeprofiteren dankzij zijn waardevolle verklarende voetnoten.

Hans Boland is een zeer productieve vertaler met buitengewone kwaliteiten, die een onvoorwaardelijke trouw aan de literaire kwaliteiten van de brontekst paart aan een prachtig, virtuoos Nederlands en brede kennis van achtergronden. Daarom heeft de jury unaniem besloten hem voor te dragen voor de Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2015.

De jury van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2015 bestond uit Ria van Hengel, Wim Honselaar, Cees Koster (voorzitter), Jan Kuijper, Linda Pennings en Annelies Schulte Nordholt.